

Муқаддима

Дар таърихи навтари ни миллиати тоҷик Паёми Роҳбари давлат – маҷмуи таҳлил, арзёбӣ, як навъ хисбот, инчунин, натиҷагириз аз фаъолияти ҳукумат ва дар ин асос, ироаи тасмимҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва накшоҳои ҳаётан мухимми макомоти олии мамлакат мебошад.

Нуктаи архимедӣ - такягоҳии ҳуччат баҳогузории кори ҳукумат дар соҳаи иқтисод аст.

Вобаста ба ин, дар Паём, дар робита бо равандҳои бузурги ҷаҳонишавӣ таъкид мегардад: «**Ба шарофати заҳмати содиконаи мардуми қишвар раванди созандагиву ободкорӣ бомаром идома ёфта, накшаву барномаҳои пешбинигардида ҷиҳати таъмин намудани рушди устувори иқтисоди миллӣ ва баланд бардоштани сатҳу сифати зиндагии сокинони мамлакат ҳадафмандона амалӣ карда шуданд**»

» (Паёми Президенти Чумхурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон

«

Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва ҳориҷии чумхурӣ

»

. –Душанбе. Доnih, 2023. – С. 23)

Чунин ҳулоса бо далелҳои эътиимодбахш тасдик карда мешавад: «**Сарфи назар аз таҳаввулоти дар иқтисоди ҷаҳон идомадошта ва таъсири манғии омилҳои берунӣ ба иқтисоди миллии мо, дар натиҷаи татбиқи самараноқи ислоҳоти иқтисодӣ, амалӣ намудани стратегияву барномаҳо ва тадбирҳои зиддибуҳронӣ дар панҷ соли охир рушди иқтисодиёти Тоҷикистон ҳамасола ба хисоби миёна дар сатҳи 7,3 фоиз таъмин гардида, маҷмуи маҳсулоти дохилӣ аз 71 миллиард ба 115 миллиард сомонӣ**

расид ва ба ҳар сари ахолӣ 1,5 баробар афзоиш ёфт
»
(Ҳамон ҷо. – С.4).

Аз мухимтарин масъалаҳои дигаре, ки дар Паём мавриди баррасӣ карор дода шуд, вазъи соҳаи маориф ва рушди маърифатнокӣ дар солҳои наздик ва дарозмуддат мебошад. Мавзуи бахси мо хамин чанбаҳоро дар бар мегирад.

Эҳёи манзалати хирад

Асосгузори сулҳу вахдати миллӣ – Пешвои миллат мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, ханӯз аз рӯзҳои аввали интиҳоб шудан ба макоми Сарвари давлат, ба масъалаи рушди илм, мактаб ва маориф таваҷҷуҳи хоса зохир намуд.

Давраи роҳбарии мухтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки ба бахти миллати тоҷик, зиёда аз ҷоряқ асрро дар бар мегирад, замони гул – гулшукуфии асосҳои бунёдии давлати миллии тоҷикон, аз ҷумла, соҳаи мактабу маориф мебошад.

Агар ба қавли таърихнависон, асри X – замони салтанати Сомониён, давраи тиллоии тараккиёти илм, адабиёту фарҳанг ёдоварӣ шавад, замони роҳбарии Пешвои миллат дар шароит ва имконоти навин, бидуни шак, муассиртар, самараноктар ва бузургтар аз он аст. Чунин амал, бо мантиқи сухани Отто фон Бисмарк, ки ҳангоми муколамааш ба ҳалк гуфта буд:

«
Мо нисбати падарони худ бехтар кӯшиш ва натиҷабардорӣ хоҳем кард!
», ҳамоҳангӣ мекунад.

Ин дастовардҳо дар Паём возех тафсир гаштаанд.

Мухимтарин таъйиноти давлат ва давлатдорӣ таъмини амният (1) ва сиёсати иҷтимоӣ (2) мебошад. Сабаб ва натичаи ин ду ҷузъиёти бо ҳам дар алокамандӣ, пайвастагӣ, вобастагӣ ва муайянкунандагӣ буда, дар Паём инъикос мейбад: «**дар панҷ соли охир танҳо барои рушди соҳаҳои маориф ва тандурустӣ 36 миллиард сомонӣ равона гардида, хиссаи маблаггузории соҳаҳои иҷтимоӣ дар ҳачми умумии ҳарочоти буҷети давлатӣ 44 фоизро ташкил кард**

»

(Ҳамон ҷо. – С.5).

Бехтарин инъикоси далелнокии ҳулосаҳои мантиқӣ ракамҳо ҳисобида мешаванд. Исбот кардан, асоснок намудан тавассути аёният, нишон додани натичаҳои фаъолият бозгӯнандай ҳакикат мебошанд. Дар Паём ин усул Ҷӯёнӣ мегардад:

«**Дар давраи зикршуда аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблаггузорӣ 842 бинои муассисаи**

таълими барои 382 ҳазор ҳонанда, аз ҷумла дар соли 2022-юм 190 бинои таълими барои 87 ҳазор ҳонанда соҳта, ба истифода дода шудааст

»

(Ҳамон ҷо. – С.5).

Аз дигар лиҳоз, далелнокии мантиқӣ он аст, ки ҳуди ҳакикати воеӣ ҳосияти дарки мустакилро қасб мекунад. Тасдиқи он ба сарфи вакт ва қӯшиши маҳз ниёз надорад. Ба забони одӣ, инфрасоҳтори соҳаи маориф зина ба зина, бо ташабbusi Роҳбари давлат соҳта ва дар истифодаи муаллимон, наврасон, ҷавонон, падару модарон карор дода шудааст. Яъне ин натичаҳо ба ҳамагон маълуманд.

Чунин дастовардҳо дар роҳи рост, ҳуд ба ҳуд ба даст намооянд.

Ҳуди таъриҳҳо ҳам дар асл падидар нест, ки аз он амал рӯяд. «**Таъриҳҳо ҳеч коре намекунад. Вай ягон ҳел бойигарии беохир надорад**

»

. Он

«
дар ягон чабха мубориза намебарад!

»
. На

«
таърих

»
, маҳз инсон, инсони вокей, зинда – ана ҳамин аст, ки ҳамаи ин корҳоро анҷом медиҳад. Ҳамаи ҷизро дорад

«
Таърих

»
ягон

шахси алоҳида

нест, ки инсон аз он ҳамчун восита барои амалӣ кардани максадҳои худ истифода намояд. Таъриҳ гайр аз фаъолияте, ки одам дар он максади худро амалӣ мекунад, ҷизи дигаре

нест

»

.

(
Иктибос аз

асари В.А. Малинин

«

Философия революционного народничества

»

. –М.: Нauка, 1972. – С.211

).
Таъриҳсоз Инсон аст, ки ба вакту муҳит муҳтаво мебаҳшад.

Шахсияти мухтарам Эмомалӣ Раҳмон номи миллати тоҷик, давлати миллии тоҷиконро машҳури олам соҳт. Сиёсати маорифпарварии Пешвои миллат қисмати муҳимми ин маъруфият маҳсуб мегардад.

Ҳамзамон, мантиқ ва усули сиёсати Роҳбари давлат, аз ҷумла, дар самти маърифати умумимилӣ, ба андешаи мо, бар ҷор ӯзур асос ёфтааст – **ваҳдати миллӣ (1)**; ҷаҳду қӯшиши хастагинопазир барои рушду тараккии миллӣ (2); ояндабинӣ (3) ва навовариву навғонӣ (4).

Ҳамагон шоҳиди онанд, ки муносибати Пешвои миллат ба соҳаи илму маориф ҳосияти энциклопедӣ дорад. Бурду боҳт ва такдири имрӯзу фардои давлатро, пеш аз ҳама, дар сатҳ, сифат ва самараи фаъолияти соҳаи маориф медонад.

Мухтарам Эмомалий Раҳмон, шояд аз нодиртариҳи раҳбарони сиёсии олам аст, ки бо мардуми одӣ ба тарзи мустаким, рӯ ба рӯ сухбат ва ҷаласаҳо меорояд. Бо тамоми қишироҳи ахолӣ - оғоз аз мактабҳои ибтидой, миёна, олий, дехконон, коргарон, олимон, қормандони соҳаҳои эҷодӣ, аъзои ҳукумат бо сарфи қимматарин арзиш - вакт, батағсил, таҳассусмандона, бурдборона, бо дарки ҳусусияти шаҳсӣ, дараҷаи дониш ва қасбияти ҳар қас мӯшират мекунад. Ба мухтавои нутқи ҳар қадом таваҷҷуҳи маҳсус зоҳир менамояд. Бо ин восита меҳоҳад, тасаввурот ва маълумоти ҳудро оид ба ҳолу ахвол, сатҳи маърифатнокии онон бозсанҷӣ, ҳуло сабарорӣ ва ҷорҷӯй кунад. Ин усул ва тарзи давлатдорӣ намунаи олии хидояткунандай раҳбарист.

Он нуктаро таъқид бояд кард, ки яке аз мавзуъҳои марказии мухокимаронии Сарвари давлат, таъқид кардани накши илм, дониш, мактаб, маориф, қасбият ва таҳассусмандӣ дар ҳаёти имрӯза ва ояндаи миллат мебошад.

Чаҳонбинӣ, тақдир ва таъриҳ

Бузургтарин фочекаҳое, ки дар тӯли асрҳо ба сари миллати тоҷик омадаанд, аз зарфияти қамтарини дарки оммаи мардум дар қиболи ҷоизияти ҳастӣ сарҷашма мегиранд. Одамон тақдири имрӯза ва фардои ҳудро на ба қудрат, тавоной, ҷоизият, имконоти инсонӣ, ҳолат ва вазъияти аклонии мавҷудоти соҳибағафқур, балки ба он таҳминҳо ва чаҳонбинихоҳе ҳавола мекунанд, ки аз доираи мавҷудоти моддӣ берунанд.

Саволе ба миён меояд, ки барои чӣ, ҳадди ақал, дар Осиёи Миёна ва умуман Осиёи Бузурги Марказӣ, миллати тоҷик нишбат ба дигар ҳалқияту миллатҳо майли зиёдтар ба тавакқалу тақдирсолорӣ дорад? Ҳатто намояндагони аз лиҳози таҷрибаи зиндагӣ варзида ва соҳибаълумоти он тамоюл ба фарҳангу чаҳонбиние доранд, ки аз рӯи моҳият, таъйиноти сиёсӣ ва идеологӣ наметавонанд, ба ормонҳои давлатдории миллӣ

созгор бошанд. Дар ин чода бо ҳазорҳо ҷавонони гумроҳ, ки барои химояи манфиатҳои геополитикии абаркудратҳо дар ҳориҷи мамлакат ҷон медиҳанд, ҳамакидатии бунёдӣ ба намоиш мегузоранд. Агар он ғурӯҳ (ҷавонон) ҳонахез ба «ҷиҳод» раванд, ин ғурӯҳ (зиёйё
НИ МИЛЛАЙ –

«
магзи миллат
»
)
дар ҷабҳаи саҷда пешсафанд.

Дар мушкилоти миллии фарҳангӣ ва ҷаҳонбинии сиёсӣ афтодани миллати тоҷик факат ҷойи таассуф аст. Аммо онро мебояд аз лиҳози илмӣ – таъриҳӣ дарк ва тавассути маърифатиқунонӣ ҷораандешӣ кард.

Натиҷабардорӣ ва ҳулоса он аст, ки рӯҳ ва маънавиёти гайримиллӣ натиҷаи ҳолати ғуломӣ, адами пуштибони аслӣ – ҳокимияти сиёсии миллати тоҷик дар тӯли ҳазор сол аст.

Худи муносибати ҷаҳонбинии илмӣ (*муайянкунандагӣ, вожӣ, назарияи дар таҷрибаи зиндагӣ тасдиқгардида, заминӣ*) ва масъалаи ташаккули вазъӣ рӯҳӣ (сиёсӣ, идеологӣ, ахлоқӣ, маънавӣ, ҳукукӣ) факат дар давраи ҷамъияти ибтидой ба тарзи меҳаникӣ, дар ҳолати бетавофутӣ, гайримаксаднок арзи вучуд мекард. Вассалом.

Падидай давлат, ҳосияти синғӣ, хизбӣ, динӣ, ғурӯҳӣ, ба таври истисной, фардӣ дорад. Аммо дар ҳар ҳолат аз паси ин зуҳуроти иҷтимоӣ миллате меистад. Бо ҳамин имконот миллатҳо, ки аз пуштибонии ҳокимияти сиёсӣ барҳӯрдоранд, ба хотири субот ва давомнокии ҳамин ҳокимијат ақида, ҷаҳонбинӣ ва идеяҳоеро истехсол ва дар ақлои табааи (раиат, фуқаро, бандо, мутеъ, фармонбардор, зердаст, хидматтор. –М.: Русский языկ, 1985. – С.753 парвариш медиҳанд, ки манфиати миллати ҳокимро химоя мекунад. На ангезаи бештар аз онро.

Русско-таджикский словарь. –М.: Русский

) худ мекоранд ва

Тахкими чахонбинӣ ва ақидай гуломӣ умри низоми гуломдориро дароз мекунад. Мутаассифона, мо дар хаёти рӯзмарра ин холати асрҳо тамдидёфтаи фочеазоро мебинем.

Аммо

«
вакте расад, гулом дарк кунад, ки ў воеан гулом аст, ў дигар гулом нест

»

(А. Шопенгауэр)

Мохияти пайравӣ ва саҷдагорӣ ба фарҳанги бегонаро ҳикмат ҳамин аст. Аммо озод шудан аз гуломии ақидатӣ ва чахонбинӣ, аз лиҳози илмӣ дарк кардани сабабҳои худи бандагӣ аст. Ин вазифаи таърихии ҳокимият, омӯзгор ва омӯзанда мебошад.

Мухтавои чахонбинӣ ва равандҳоеро, ки дар ҷомеаи имрӯзai мо тоҷикон, онро дар сатҳҳои гуногун, ба тарзи одӣ «пайравӣ ба фарҳанги бегона» меноманд, падидай маъмулӣ - гуломии рӯҳӣ ва ақидатӣ аст. Ҷизи дигаре нест.

Маҳз ҳамин холат, ҳамин чахонбинӣ мухтавои гуфтор ва рафткорҳои гуломонаро тавлид, ташвик, тарғиб, «асоснок» ва барои мутеъшавӣ ба онҳо истодагариву якравӣ мекунад.

Аз ин чост, ки:

Кова, ки донад задан бар сари Заххок путк,

Кай шавадаш пойбанд кӯраву сандону дам.

(Ҳоконӣ)

Мутаассифона, ин холат, батадрич, чомеаро ба мушкилоти ислохнопазир мебарад. Ва кор агар ин асту вазъ ину фикру пеша ин, шояд кавм як замон аз пахлуи таҳлили таҷрибаи таърихи фочекабораш гузарад. Ба атроф нигарад. Вориди андеша гардад, то теша аз решай хеш баргирад.

Нуктаи ниҳоии бухрони ақидатии аввали солҳои навадум пуштибонӣ аз назарияи босмачигарӣ ва ҳомӯшии ризоятмандонаи «магзи миллат» – зиёиён буд. Ҳамагӣ бо гузашти ҷанд моҳ, ҷомеаи тоҷик аз назария ба амалияи он – ҷиҳодгарӣ рӯ ба рӯ гашт.

Акси садои ҷаҳонбинии зиддимиллӣ дар шаклҳои гуногун имрӯз ҳамчун шабах баръало ба ҷашм меҳӯрад. Ва ба гӯшҳо мерасад.

Яъне масъалаи ба алангай ҷанги шаҳрвандӣ фарогирии ҷавонони солҳои шастуму ҳафтодуми асри гузашта, зери таъсири ақидаҳои муллоҳои ифротӣ мондани онҳо, ҳамчун камбуди бузурги давлат ва давлатдории он замон бояд ба инобат гирифта шавад.

Мусаллам аст, ки агар хар як нафар аз эҷодиёти адабону олимони классик ва муосири тоҷик дар доираи муҳтавои барномаи таълимии давр баҳравар мегашт, ҷараёни тарбия вазифаи асосии ҳуд – мӯътакидкунониро иҷро карда метавонист, назарияҳои зиддимиллӣ аз захираҳои эҳтимолии кувваҳои ҳаракатдихандай ҳуд маҳрум мегашт.

Давлати миллӣ ва мактаби миллӣ

Таваччухи фавкулодаи Пешвои миллат нисбат ба фаъолият, сифат, самараи мактаб ва маориф чанбаи бунёдӣ – таърихӣ дорад.

Бузургтарин олимони хама давру замон асос гузоштан ва хифз кардани соҳти давлатдориро берун аз масъулияти мактаб шиори хушку холӣ ва амали бебунёд хисобидаанд.

Ханӯз дувуним ҳазор сол кабл, яке аз саромадони фалсафаи объективии олам Аристотел таъкид кардааст: **«Конунгузор мебояд ба тарбияи чавонон ахамияти фавкулода дихад. Махз дар давлатхое, ки чунин муносибат нест, худи соҳти давлатдорӣ зарар мебинад»** (Аристотель. Политика.

–М.: РИПОЛ классик, 2010. –

С.535

).

Файласуфи Юнони Кадим, бидуни дудилагӣ, гаштаву баргашта, хотиррасон мекунад, ки **барномаи таълимиӣ, китоби дарсӣ, мухтавои тарбия, умуман, сиёсати хукumat дар соҳаи таълиму тарбия бояд таҳти назорати катъӣ ва корбарии давлат бошанд**

Ў бо дилсӯзии махз таъкид месозад: **«Охир, тарбия бояд ба хар як соҳти давлатдорӣ мувофиқат намояд. Сифатҳои ба худ хоси хар як соҳти давлатдорӣ, асосан, барои хифзи ҳамон соҳти давлатдорӣ хизмат мекунанд»**

»

(Ҳамон ҷо. – С. 535).

Дар идомаи сухан Аристотел таълиму тарбияро ҷанин, асос, ибтидо, сабабгори тавлид ва шаклгирии мухтавои соҳти давлатдорӣ мешуморад:

«

Тарбия аз оғоз бунёнгузори соҳти давлатдорӣ аст

»

ва

ҷун устоди бузурги одамизод хотиррасон мекунад

:

«

Хама вакт сифати нек шакли хуби сохти давлатдориро таъмин менамояд

»

(Хамон чо. –С.536)

▪

Фаромӯш кардан ба фоидай ояндасозӣ наҳоҳад буд, ки **як сабаб дар як холат, дар як шароит ва дар як вазъ натичаи якхела ба бор меорад.**

Факат дар хар холат баҳонаҳо гуногун мешаванд.

Аммо ин муҳим нест. **Ба гайр аз ин, байни сабаб (1), натича (2), шароити мувофик (3) алокази ногусастани вучуд дорад.** **Сабаб бошад, барои он шароит**

омода гардад,
натича
ба зухуроти бебозгашт мубаддал мешавад.

Чанги шаҳрвандии Тоҷикистони солҳои навадум ҳодисаи осмонӣ ва гайричашидошт набуд. Анҷари дар ҳамин сарзамин рӯидаи ҳосияти заҳҳокигирифта буд.

Роҳбарон ва кувваҳои ҳаракатдиҳандай зиддимилий дастпарварда ва маҳсули ҳамон мактабҳои аз назорати давлат ва сиёсати давлатдорӣ дурмонда буданд.

Тасдики чунин натичаи сабабӣ қашфиёт нест. Аз «**умри Ҳизр дарозтар ва аз мулки**
Искандар фаротар
) аст. » (таъбири Ҳофиз

Вобаста ба ин бори дигар мурочиат шавад ба китоби «Сиёсат»-и Арасту, ки мегӯяд: «**Ба хотири он ки давлат, дар мачмуъ, ҳамагӣ як максадро мадди назар дорад, мусаллам аст, ки барои ҳама тарбияи я**

Гонава якхела

лозим аст. Ва гамхориву муносибат ба чунин тарбия мебояд

кори

умумӣ

бошад, на

шахсӣ, мисли он ки дар холи хозир хар касе чунин хаёл дорад ва он чизе, ки ба сари ў меояд

»

(Хамон чо. – С. 536).

Аристотел назарияи худро дар доираи категорияи «**манфиат**»- и давлатдорӣ, ки асоси онро

амният, рушд

ва

таратакки ёт ташкил мекунад, чунин шарҳ медиҳад:

«

Чизе, ки манфиати умумӣ

(давлатмехварӣ

–

С.Я.)

дорад, мебояд дар

доираи фаъолияти дастачамъӣ халлу фасл гардад

»

(Хамон чо. – С. 539).

Ба ибораи дигар, худи тарбия хамчун мағҳуми системавӣ амалест, ки барои ташаккули шахсият, дар асоси арзишҳои рӯҳӣ ва маънавию аҳлоқӣ, барои таъмини манфиатҳои шахс, чомеа ва давлат, дар замони одамон бедор кардани хисси ватандӯстӣ, масъулияти бузурги шаҳрвандӣ хизмат намуда, аз муҳимтарин вазифаҳои давлат маҳсуб мегардад.

Давлат хамчун субъекти хукукӣ наметавонад ва хукук хам надорад, ки дидаву дониста ва бошууруна, дар дохили чомеа нисбат ба падидаҳои аз лиҳози тарбия номуваффак, ки имкон дорад дар ояндаи наздик ва дур ба соҳти конститутсионӣ, суботи мамлакат хатар эҷод кунанд, бетараф бошад.

Чунин талабот фарогири хама кишрҳои чомеа аст. Он чунин масъулияти бузургро бар дӯши падару модар, мактабҳои миёнаву олӣ, масъулони соҳаи дин, хулоса, кулли чомеа мегузорад. Муқоламаи байни одамон мебояд дар асоси арзишҳои умушибашарӣ ба максадҳои рушди миллӣ созгор бошад.

Оё гуфтан мумкин аст, ки ин хулосаи нав ё фавкулода аст?

Албатта, не.

Аристотел дар ин маврид нуктаҳои принсиپиалӣ, ба андешаи мо, маҳсусан мухимро таъқид месозад, ки онхоро ҳамчун сармашки фаъолият ба назар нағирифтани мумкин нест: «**Набояд фикр кард, ки хар шаҳрванд худ ба худ аст. Не, ин тавр нест. Ҳамаи шаҳрвандҳо мансиуб ба давлат мебошанд. Барои он ки хар қадоми онҳо якчӯзъи гамхории хар қадом бояд парастории ҳамаро дар назар дошта бошад**»
(Ҳамон чо. – С.536).

Шароити ҷоизӣ фаъолият

Паём барои чомеа ҳамчун сарчашмаи маълумоти аслӣ мебошад. Вакте одамон дар бораи соҳаҳои гуногуни давлатдорӣ донишҳои ҳамсон ба ҷоизӣ пайдо мекунанд, сарфаҳм рафтани ба моҳияти масъалаҳои ҳаётан мухим, ки ҳукумати мамлакат барои ҳаллу фасли он тамоми неру ва имконоти худро сарф кардааст, осон мегардад.

Боиси эътироф, эҳтиром ва қадршиносист, ки матни Паём дар ҷаҳорҷӯбай талаботи илмӣ, бо назардошти таҳаввулот ва дигаргуни мавзӯъ омода гардида, нуктаҳои аслии он бо истифода аз методи мукоисавӣ – таъриҳӣ асоснок карда шудаанд: «**Дар 31 соли истиқлоли давлатӣ 3430 муассисаи нави таълимӣ барои қарӣ якуним миллион ҳонанда соҳта, ба истифода дода шуд. Ҳол он ки дар 70 соли замони гузашта, ҳамагӣ 3229 муассисаи таълимӣ бунёд гардида буд**

»

. (

Паёми Президенти Чумхурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон

«

Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва ҳоричии чумхурӣ

»

. –Душанбе. Доnih, 2023. – С.5).

Тоҷикистон бо вучуди буҳрони сангини таҳмилӣ, имконоти низоят маҳдуди заҳираҳои сӯзишворӣ ва мушкилоти геполитикӣ ба ҷунин дастоварди бузург ноил гардида бошад ҳам, дар арзёбӣ ва ҳулосабарории кори анҷомшуда, усул ва корбарии хирдамандонаи Роҳбари давлат – ҳеч вакт қаноат накардан ба натиҷаҳои фаъолият мушоҳида мегардад:

«

Бо вучуди ин, корҳои то имрӯз дар ин самт амалигардида холо ҳам басандა нестанд

»

(Ҳамон ҷо. –С.5).

Яъне накшахои бузург холо дар пешанд.

Хукумати мамлакат мекӯшад, ба инкишофи ҳаматарафаи шаҳсият – бойигарии маънавӣ, покизагии аҳлок ва инкишофи ҷисмонӣ, ки бунёди он дар шароити таҳсилоти миёна гузошта мешавад, минбаъд ҳам тавачҷуҳи хосса зохир намояд.

Инсон – маҳсули ҷамъият ва муносибатҳои ҷамъияти

Агар одам аснои ба дунё омадан мағҳум ва падидай биологӣ бошад, мартабаи «инсон»,

«
шахс

»

,

«

шахсият

»

кисмат ва маҳсули чомеаи инсониву мухити иҷтимоӣ аст. Тибки ҳулосаи олимони маъруф

«
...мохияти инсон истилоҳи мавхум, номуайян нест, ки ба як шахс мансуб бошад.
Воқеан, одам маҷмӯи кулли муносибатҳои ҷамъиятӣ аст

»

-

Одам оғаридаи ҷисмонӣ, маводи олии табиат аст. Ҳосияти анатомифизиологӣ ва
конунмандиҳои биологиро дар ҳуд таҷассум мекунад. Ҳамзамон бо ин, **табиат дар**
шаклгирии муҳтавои ҷаҳонбинии сиёсӣ ва иҷтимоии инсон накш дошта

наметавонад.

Ам

мо на танҳо забон, шеваи гуфтор, ҷаҳонбинӣ, муносибат ба олами ҳастӣ - мухити атроф,
балки

аз

«

ҷорӣ

»

ба ду по истода роҳ гаштанро ҳам одам аз одам меомӯзад.

Аз тарафи дигар набояд гумон кард, ки муносибатҳои ҷамъиятӣ зухуроти аз инсон дур
ва ҷудогонаанд. Баръакс. Ҳуди муносибатҳои ҷамъиятӣ мохият, магз андар магзи
инсонро ташкил мекунанд.

Натиҷаи муносибати ҳуди одамон дар асоси фаъолияти дастаҷамъӣ (*ҳамкорӣ, муомила,*
муошират, табодули афкор, ҳамраъӣ,)

шакл мегирад. Маҳз дар аснои муносиботи ҷамъиятӣ ҷанбаҳои дарк (

сафоҳам рафтан, фахмидан

)-и олами атроф (

табиат, ҷамъият, давлат, тамаддун, фарҳанг, дин ва г.)

ба вучуд меояд.

Чаҳонбинихо, идеяҳо, ормонҳо, нияту максадҳои ақидатӣ ба инсонҳо зарурати ғурӯҳбандии иҷтимоиро дар хар шакл ҳидоят мекунанд. Асос мегузоранд.

Пас ин терористҳо, ифроғароён, ҳудкушҳо - диишиҳо, ансоруллоҳиҳои нахзатӣ, салағиҳо, таҳририҳо, унсурҳои зиддимиллӣ қай? Дар қадом ҳолат? Аз кучо пайдо шуданд?

Надоштани дониши бунёдӣ, раҳгумиҳои зиддимиллӣ, фосилагирий аз чаҳонбинии маорифпарварона дар муҳити муайян – оила, муассисаҳои таълимӣ, корхонаҳо, алока бо шахсони ифроғаро сабаб шуд, ки садҳо ҷавон ба ғурӯҳҳои терористии байналхалкӣ ҳамроҳ гашта, миллат ва давлати Тоҷикистонро дар арсаи олам бадном созанд. Ва ин ҷараён шиддат гирифта истодааст.

Дар назария ва амалияи таъмини вазъи амнияти давлат, ҳам дар дарачаи миллӣ ва ҳам байналмилалӣ, се мағҳум ҳамчун истилоҳи колабӣ (формула) истифода мешаванд: ракиб (1); максад ва ниятҳои ракиб (2); кувва ва воситаҳои таъмини амнияти давлати миллӣ (3).

Таҳлилгар, масъул ва тасмимгир мизон ва таносуби ин се ченакро мебояд пайваста пайгир бошанд. Дар муддати 24 соат.

Аmmo «амният» мағҳуми фардӣ, идоравӣ, соҳавӣ, маҳсускунонида ва маҳдуд нест. Таъмини амнияти давлат мағҳуми занчиравӣ аст. Низоми ягонаи дар меъёрҳои конститутсионӣ муайяншуда мебошад. Он фаъолияти мачмуи дастгоҳҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, маърифатӣ, идеологӣ, фарҳангӣ ва монанди инҳоро дар бар мегирад. **Дар занҷир ҳалқаи сусттарин оқибат мешиканад. Ва занҷир таъйиноти ҳудро аз даст медиҳад.**

Агар аз рӯи назарияи воеият, ҳамчун категорияи мантиқ назар кунем – **бадтарин ҳакикат бехтар аз бехтарин раҳгумзаданҳост**

Яъне системаи ягонаи таъмини амнияти миллӣ,
ки кисмати асосии онро
мактаб ва маорифи умумӣ ташкил мекунад,

дар мукобили идеологиии геополитикии ноором сохтан ва шикаст додани давлатҳои миллӣ, номутаносиб будани худро дар амал, дар таҷриба нишон дода истодааст.

Албатта, ҷанг ҳамчун истилоҳ мағҳуми сиёсӣ, ифодакунандай максад ва ҷараёнҳои сиёсӣ барои таҷдид додани вазъ ва андозаи истифодабарии манфиатҳост. **Ҳамҷунон, ҷанг ягона воситаест, ки сифат ва самаранокии системаи сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, илмӣ, таълими, тарбиявӣ, фарҳангӣ ва идеологии як давлат дар он имтиҳон карда мешавад.**

Набудани ҷанг сулҳ аст. Аммо вазъи минтақа ва ҷаҳон, ки Тоҷикистон ҷузъи он аст, ниёз ба шарҳи иловагӣ надорад.

Агар вазъияти маънавӣ – идеологии насли ҷаҳон дар ҷаҳорҷӯбай мағҳумҳои баёншуда тағсир гардад, ба манфиати суботи пойдори давлатдорӣ арзёбӣ кардани он мушкил мешавад.

Фаъолияти мактаб, маориф - қӯшишҳои ташаккули ҷаҳонбинии мардум, маҳсусан ҷаҳонон, мебояд ба он нуқтае равон карда шавад, ки маҳз ҳуди инсон, дониш, ҳирад, ақл ва фаросати ўмили хушбахтии ўст. Ҳалкҳои пешкадами олам, ки имрӯз мусулмонҳо пойбанд ва вобастаи онҳо ҳастанд, барои ҳуд афсона, тасаввуроти гайриодӣ намебоғанд. Сачда ба донишу ҳирад меқунанд. Ба умеди фазилат ва донишҳои заминӣ ҳастанд.

Ба гуфти Абуалӣ

Сино, агар ба ҷароғ равган ҷон баҳшад, ба инсон илм.

Инсоне, ки ба илму ҳиради одамӣ бовар дорад ва ба он такя меқунад, барои ҳуд ва ҷомеа муғид, ҳадди ақал, безарар аст.

Холат, муносибат, вазъият

Тавре таъкид гардид, мактаб мухимтарин халка дар занчири ташаккули чахонбинии давлатдории миллӣ мебошад. Он мухтаво ва тарзи фаъолияти шуuri чамъиятиро асос мегузорад (1), наврасон ва чавононро барои шинохти олам, фаъолияти амалӣ – шакли хастии чомеа ва конунҳои амалкарди он омода месозад (2).

Аз эҳтимол дур аст, ки бакамолрасии инсон ҳамчунин давраро дар зарфияти синнусолӣ, бори дигар пайдо мекарда бошад. Ин масъулияти бузург дар Паём, тавассути ракамҳо дар таѓироту киёс хотиррасон мегардад:

«
Имрӯз дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии кишвар 2 миллиону 300 ҳазор нафар ҳонандагон ба таҳсил фаро гирифта шудаанд. Соли 1991 ин нишондиханда ҳамагӣ 1 миллиону 325 ҳазор нафарро ташкил медод

»

▪ (Ҳамон ҷо. –С.5).

Сиёсати Роҳбари давлат дар созмондихии шароити таълимӣ ин воеиятро ҳам ба назар гирифтааст. Ва дар шумора, суръат ва сифати бунёди боргоҳҳои маърифатӣ, бидуни шак, Тоҷикистон дар минтака аз ҷумлаи бехтаринҳост.

Ба тарзи дигар, хукумат вазифаи худро барои мухайё соҳтани имконоти воеии тарбияи насли наврас ва ҷавонон иҷро мекунад.

Аммо таҷрибаи амалӣ нишон медиҳад, ки сифати кори мактаби имрӯза, дониши ҳонандагон, мутаносиби маърифатнокии шогирдон бо зарфияти синну сол ва дарачаи таҳсил, бо шароити ҳакикие, ки барои муаллимону талабагон омода гардидааст, дар мувоғикати пурра нест.

Аслан, сухан на танҳо дар бораи донишҳои бунёдӣ дар соҳаи илмҳои дакик меравад. Ин масъала ниёз ба бахси алоҳида дорад.

Мавриди назар маълумот, тасаввурот, дарки мавзӯъ дар бораи маҷмуи чахонбинӣ оид ба

таърихи миллат, фарҳанг, тамаддун, адабиёт, меъёрои грамматикии забони модарӣ, хукук, умуман, фанҳои гуманитарӣ дар доираи барномаи мактабӣ аст. Махз хамин донистанҳо мавкеи шаҳрвандии насли наврас, ҷавононро нисбат ба мағҳумҳои Миллат, Ватан, Ҳештаниносӣ ва Ҳудениносии миллӣ муайян месозанд. Ҷаҳонбинии ояндагони ҷомеаро ба зиндагии шоиста мутобик ва мувофик мекунонанд.

Ин камбуди чиддӣ, ки мавриди ишора карор гирифт, ҳатто дар рафти таълим дар курсҳои болоии мактабҳои олӣ, ки акнун омодагии донишҷӯ ба сифати мутахассис мебояд шинохта шавад, баръало мушоҳида мегардад. Охир, «**мактаб қувваи бузурго мемонад, ки он тақдири ҳалқҳо ва давлатҳоро дар асоси фанҳо ва принсипҳое, ки дар системаи таълими мактабӣ ҳамчун таҳкурсӣ таъйин шудааст, муайян мекунад**

»

(Д.И. Менделеев. Сочинения. Т.1. – М, 1934. – С.153).

Таваҷҷуҳ карда шавад ба ибораҳои «**дар асоси фанҳо ва принсипҳо (1)** (асос, конун, усул, бунёд, шарт.

Русско-таджикский словарь. –М.: Русский язык, 1985. – С.854)

дар системаи таълими мактабӣ (2)

»

.

Принцип, аз ҷумла, дар соҳаи маориф ҳам, талаботи моддаи 1, боби 1-и Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аст. Дар ҳамин асос, санадҳои меъёриву ҳукукӣ коркард ва роҳандозӣ шудаанд. Махз аз рӯи талаботи мазкур барномаи таълими коркард ва китобҳои дарсӣ навишта мешаванд. Яъне муҳтаво ва ҷараёни таълиму тарбия аз поин то боло, сарфи назар аз шакли моликияти мансубияти молии инфрасоҳтори муассисаи таълими, алоказандии ногусастаниро бо масъалаҳои бунёдӣ ва суботи давлатдорӣ пайваст мекунад.

Се ҷузъиёт -

конун (1) - барнома (2) - китоби дарсӣ (3) танзимгари

муҳимми фаъолияти мактаби миллӣ мебошанд. Ба талаботи рӯзмарраи ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ – маънавии давлатдории

миллӣ мувоғиқат доштани мантиқи таълиму тарбияро ҳамчун талаботи бунёдии манғиатҳои миллӣ тасдик менамояд.

Китоби дарсӣ оғарданда инсон аст.

Мутаассифона, замони истиклол, то ба хол, натавонист насли нави муаллифони барномаҳои таълимӣ ва қитобҳои дарсиро ба майдони эҷоди илмӣ ворид созад. Онҳоро дар байни устодон, шогирдон, маорифпарварон, падару модарон, ахли чомеа муаррифӣ қунад. Муассир ва соҳибэҳтиром гардонад. Номварӣ, шуҳрат ва манзалати муаллифони қитобҳои то ибтидои солҳои навадумро баркарор намояд. Аз лиҳози илмӣ ба дилҳо бишинонад. **Гузашта аз он, баъзан қитобҳои дарсӣ аз рӯйи мазмун ва мундариҷа, аз маводи таълими хурофотӣ ва бегонапарастии муллоҳои бесалоҳият (шо яд баръакс) фарқ намекунанд.**

Баъзе олимоне ҳам, ки дар замони шуравӣ то андозае соҳибэҳтиром буданд, бо навиштани қитобҳои дарсӣ, дар замони истиқлолият ҷойгоҳи ҳудро, амалан ва бори дигар дар ботлӯки фурсатчӯёнаи ҷаҳонбинии асримиёнагӣ ва хурофотӣ нишон доданд.

Мушкил он аст, ки тасаввуроти гайрииљӣ ва бардуруѓ ақлҳоро дар муҳосира ва сарbastагӣ нигоҳ медоранд. Суистифодаи наврасону ҷавононро, аз ҷониби үнсурҳои зиддимиљӣ, осон мегардонанд.

Бидуни шак, ин ҳолат аз бемасъулиятии мансабдорони соҳаи илму маорифи мамлакат шаҳодат медиҳад, ки тӯли солҳо, такрор ба такрор, ҳудро дар ҳамин мавкеъ ва дараҷаи ҳамин гуна муносибат нишон медиҳанд.

Аз лиҳози дигар, таълифи ҷунин қитобҳои дарсӣ аз камбуди маънавиёт ва руҳияи миллии муаллифоне, ки ба ҳар роҳу восита ҷунин ҳукукро пайдо мекунанд, гувоҳӣ медиҳад.

Вобаста ба ин, хотирнишон бояд кард, ки инсон соҳиби ду нутк аст: маънавӣ, ҳаёлӣ, дар шакли ҳомӯшӣ, вакте инсон дар муколама бо ҳудаш танҳо мемонад (1). Ва берунӣ, зоҳирӣ, шифоҳӣ (2). **Нутки доҳилии инсон афзалтар аз нутки шифоҳӣ аст. Он ҳуд ба ҳуд, якка ба якка аст. Ҳисботи Ақл, Адл, Инсоф ва Вичдон дар назди ҳуди Инсон.**

Хофиз ба ҳамин мучодала ишора карда мегӯяд:

Дар андаруни мани хастадил надонам кист,

Ки ман хамӯшаму ў дар фигону дар гавгост?

Аз он ба дайри мугонам азиз медоранд,

Ки оташе, ки намирад, хамеша дар дили мост.

Маликушшуаро Бахори Хурросонӣ (1886 – 1951) «Шохнома»-и Фирдавсиро беш аз сад маротиба мутолия мекунад. Гаштаву баргашта ба шоҳкории як хамватани худ, ки дар замони хокимияти мустабиди бегонагон, чон дар хатар, умри азизи худро ба шаъну шони миллати тоҷику форс бахшидааст, сари таъзим фуруд меорад. Аз холи хамватанони замони худ, ки умре ба ҷоплусӣ ва бегонапарастӣ машгул буданд, дилаш заҳ мекашад. Ва бе қаламу когаз, ба дуриҳои дур менигарад.
Худ ба худ, бадохатан ба Фирдавсӣ муроҷиат карда, мегӯяд:

Туро сано қунаму бас, ки з-ин дагал мардум,

Хаме надонам як тан, ки мустаҳики саност.

Дарег, ки аз паси умр хизмати ватаний,

Надид чашмам як чузв аз он чй дил мехост.

Зи пухтакории агёру хомтабъии кавм,

Чунон бисўхт димогам, ки дуд аз он бархост.

Баркасди хурофотпарастони замони худ мефармояд:

«Шохнома» хаст беигрок Куръони Ачам,

Рутбай донои Тўсӣ, рутбай пайгамбарист.

Ва андешаи худро чавонмардона хулоса мекунад:

Ба сад нишон, хунар андеша карда Фирдавсӣ,

Наузибилах, пайгамбар аст, агар на Худост.

Мухиммияти сухани Фирдавсиро барои хама давру замон ва то абад бар зидди андешаи гуломӣ таъкид месозад:

Эй хакими номӣ, эй Фирдавсии сехрофарин,

Эй бар хар фан дар сухан чун марди як фан устод,

Шӯру эхёи Ватан гар дар дили покат набуд,

Рафта буд аз турктозӣ хастии Эрон ба бод.

Аз ин лихоз, вакте сухан дар бораи тарбия ва таълим меравад, маънои омӯхтан, омӯзонидан, роҳнамой, сарварӣ, гамхорӣ ва химоя кардани хамватанро дорад. Чунин чараён мебояд тамоми хаёти инсонро фарогир бошад. Муваффакияти миллат, таъмини амният ва рушди он ба раванд ва натичаи чамъиятикунонии (милликунонии) андешаи аъзои он вобаста аст.

Дар навиштани китобҳои дарсӣ дар соҳаҳои забон ва адабиёти тоҷик, солҳост, ки вазъият ба нафъи манфиати илмӣ ҳалли ҳудро намеёбад. Дар ин самт максаднокӣ, ба талаботи соҳти давлатдорӣ пурра мувоғикат кунонидани мундариҷа ва муҳтавои китобҳои дарсӣ ва албатта, масъулияtnокӣ ва иродатмандии миллӣ камтар ба ҷашн мерасад.

Аммо харрӯза кӯдақону наврасон маҳз

аз хамин мавод дарс мегиранд.

Магар дар сӣ сол категорияҳои фонетикий, морфологӣ, синтаксисӣ, услубӣ, таркиб ва захираи лугавии забони тоҷикӣ ніҳоятдарава тағиیر ёфтанд? Муносабат ба мазмун ва мухтавои эҷодиёти инсонпарваронаи адибони классикий таҳаввулот пайдо кард?

Дуруст. Давра ба давра дар хаёти сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ дигаргунӣ ба амал меояд. Ин тағйирот мебояд дар асоси усулията дар ҳар соҳа инъикос ёбад.

Модоме ки дарки мутахассис, фарзияи бехтар ва хубтар аз пешинаро пайдо карда наметавонад, магар зарурат барои шикастани он чизе, ки солҳо омода гашта, дар амалия тасдики илмӣ пайдо кардааст, ба талаботи чахонбинӣ, бо андак кӯшиш, мутобик кунондани он имкон дорад, нобуд кардани чунин ганчина ба максад мувофик аст?

Ба андешаи инчониб, зарур аст, ки китобҳои дарсии нобигахои маъруфро хамчун асос, бунёд ба хисоб гирифта, бо онҳо «шогирдӣ ва ҳаммуаллифӣ» кард.

Китоби дарсӣ навиштан дар илми тоҷик, анъанаи беш аз садсола дорад. Дар ин чода бояд ҷунон сахм гузошт, ки мисли муаллифони номдори пешин

«
ангушт газидане ба ёрон монад
»
(
Абусаиди Абдулхайр, асри XI
)
на таассуфу афсӯс.

Махз мутобиккунонии манфиатхой хар шахс ба манфиатхой умумимиллй эхсоси бузурги хамраъийи ватанпарваронаро эчод меқунад. Мардумони содоро аз холати бешууронаи пойбандй ба он зухуроте, ки ба манфиати миллат ва Ватани ў нестанд, бозмедорад, берун меорад.

Манфиати миллй ва маорифи динӣ

Вакте сухан дар бораи манфиатхой миллй меравад, бидуни шак, **таъмини амнияти миллй аз лиҳози сиёсӣ – худудӣ,** рушди посухгӯ ба ниёзҳои иҷтимоӣ, хифзи фарҳанг ва тамаддуни миллӣ, сатху сифати маънавиёт ва ҷаҳонбинии миллии мувоғик ба таъмини давлатдории миллӣ, пешбинӣ, сари вакт ошкор ва **хунсо кардани таҳдидҳои ба амнияти миллӣ хатарзо** дар назар дошта мешавад.

Дар хар сурат таъмини амният ва инкишофи давлат бидуни хосияти меҳварӣ пайдо кардани ҷаҳонбинии миллӣ ба мушкилот рӯ ба рӯ мегардад. Намунаҳои он дар нооромихои баъзе қишварҳои минтақа тасдиқи ин гуфтаҳост.

Албатта, фарҳанг зинаи аввали расидан ба манзалати тамаддуни миллат аст. Ва

чузъи таркибии он маҳсуб мегардад.

Факат бехтарин, устувортарин, машхуртарин намунахой фархангӣ метавонанд вориди манзалати тамаддунӣ гарданд.

Хангоми омӯзиши гузаштаи ҳалқу миллатҳо мағҳумҳои антропологӣ ва таъриҳӣ мутаносибан истифода мешаванд. Антропология дараҷаи ҷараёни мутобик гардидани ҳалқҳоро ба шароити муайяни мухити табии таҷиҷӣ ва мадани меомӯзӣ. Таъриҳ бошад, доира ва мавзуи васеи таҳқиқот дорад. Миллатҳоеро мавриди омӯзиш карор медиҳад, ки аз ҷаҳорҷӯбай мутобикшавии одӣ ба табиату ҷамъият пештар рафтаанд.

Точикон миллати ҳудкиро ва соҳибтамаддун ҳастанд. Ҳанӯз ду ҳазор сол қабл, ба ҳоли ҳалке, ки «зи шири шутур ҳӯрдану сусмор, таҳти қаёнӣ орзу кардан»-ашро ҳандида, бо ғурӯр ба истехзо қашидаанд.

Мавзуи омӯзиши таъриҳ ҳалқҳоенанд, ки соҳиби орзуви ормон ва накшахои ояндасоз мебошанд. Ва амалий кардани онҳо фарҳангу ҳиради ин мардумонро боз ҳам сайкал мебаҳшад. Зиндагии инсонро ба беҳбудӣ ва сулҳу оромӣ раҳнамун мекунад.

Умуман, тасаввурот ва нияту максадхое, ки метавонанд як ҷизи идеалиро ба ғоидай пешрафти ҳаётӣ вокеӣ амалий гардонанд, барои таъриҳ ҷумҳум мебошанд.

Ормонхое, ки амният ва рушду тараккии миллатро дар шароити ракобатҳои глобалий таъмин месозанд, обрӯву манзалати онро дар минтақа ва ҷаҳон таъмин менамоянд, метавонанд, як шакли эътиқод ва боварӣ гарданд.

Дар бисёре аз динҳои миллӣ максадгузорӣ барои пешрафти миллат ва кӯшиши амалий кардани он як ҷизи одӣ, мӯкаррарӣ мисли нағаскашӣ, гардиши ҳун ва табодули моддаҳо дар организми инсон аст.

Хамзамон бо ин, ба рохивон ва муриидон тавсия дода мешавад, ки тахлилгар бошанд. Омӯзанд, муайян созанд, ки чий чизе дар тӯли таърих сабаби пешравӣ ва ё баръакс, боиси кафомонии миллати онҳо дар ракобат бо намояндагони халкҳо ва дину оинҳои дигар шудааст? Тавсеаи илму маърифат дар эътиқодоти ин динҳои миллӣ муайянкунандай дараҷаи наздиқшавии диндорон ба эътиқодоти Осмонӣ хисобида мешавад.

Аз ин рӯ, мо наметавонем ба андешаи баъзе олимон, ки рушду тараккӣ, ҷаҳонбинии давлати миллиро зухуроти муҳтор ва эътиқодоти диниро чудо аз он мешуморанд, розӣ шавем.

Истиқолияти давлати миллӣ мағҳуми мӯқаддас аст. Тамоми шаклҳои шуури ҷамъиятӣ дар давлати мустакил ҳуқуқи ҳузур доранд. **Аmmo онҳо бояд дар доираи эътироф ва дастгирии манғиатҳои миллӣ, ҳамчун мағҳуми мустакили этниқӣ – фарҳангӣ, ҳудудиу сиёс**

ӣ

, шинохт ва хифзи арзишҳои аслии тамаддуни миллӣ,

ез

ҳососи

дурусти таҳдиду ҳатарҳои доҳилию ҳориҷӣ ба ин ниҳодхову арзишҳо

, т

аъмини шароити воеии нигоҳдорӣ ва рушди пояҳои тамаддуни амал қунанд.

Бояд ба инобат гирифт, ки **давлати миллӣ ҳамчун организми зинда дар фазо, ҳама вакт таъйиноти гузаштан аз монеаҳоеро** дорад. Чунин мушкилот ҳам дар доҳил ва ҳам дар арсаи байналхалқӣ бешуурона ва аксари вакт бошуурона барои ин ниҳод эҷод мешаванд.

Идеяҳои устувори давлатии миллӣ ва субъектҳои пешбарандандаи он, бояд ҳаммароми ин муассисаи умумимиллӣ - давлат бошанд.

Ходимони дин, ба шарофати истиқолияти давлатӣ, оромиву осудагӣ, имкони риояи қулли рукнҳои таъйиншудаи ибодатиро доранд. Аз бехтарин шароит ва имконоти василавӣ барҳӯрдоранд. **Зарур аст, ки онҳо дар сафи пешни тарғибтарони манғиатҳои миллӣ – ҳамчун омили мухимми шаклгирии ҷаҳонбинии миллӣ бошанд.** Дар ин роҳ масъулияти бузурги ватандорӣ эҳсос намоянд. Хештаншиносӣ ва ҳудшиносии миллиро дар саргҳи имондорӣ гузоранд. Бо ягон баҳона, шиор, назария ва ҷаҳонбинӣ, зери шубҳа мондани манғиатҳои миллӣ - амнияти миллӣ

ва рушди давлатдорӣ, аз ҷаҳолат беш нест.

Ходисаҳои атроф - дар минтақа ва ҷаҳон, ҳусусан, дар панҷ соли ахир, бори дигар ҳакикатеро исбот кард: миллатҳои зирак динро пеш оварда, намояндагони миллатҳои ҳурду бузургро сарчамъ ва дар якчоягӣ ҳокимияти сиёсиро гасб мекунанд. Ҷун ба максад расиданд, дар таксими ҳокимият на аз рӯи мазҳаб, тарикату шариат, балки аз диҳи манғиатҳои этникӣ ва миллӣ амал мекунанд.

Содагии мазҳабӣ, қавмӣ, этникӣ, миллӣ ва хизбӣ набояд ба ҳазорсолаҳо идома ёбад. Умки фикронӣ ва тавони арзёбӣ дар илму дониш аст:

Киро дар ҷаҳон ҳаст ҳушу ҳирад,

Кучо ӯ ғиреби замона ҳӯрад.

(Фирдавсӣ)

Ҳулоса

Паёми Президенти Чумхурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон хуччати таъриҳӣ ва ҳидояткунанда барои рушди миллат дар самтҳои хаётан мухимми мамлакат мебошад.

Дар он камолоти инсонӣ, ташаккули ҷаҳонбинии бар поҳои таърихи миллат ва давлатдории миллӣ бунёдгардида, ҳудшиносӣ ва меҳандӯстӣ, бозраснигарӣ ва ояндабинӣ бо содабаёни ва ифодаҳои рӯшану фасех ифода гардидаанд.

Паём, ки мисли ҳамешагӣ, бо суханҳои озоду муколамавӣ сайқал ёфтааст, сарчашмаи бузурги омӯзиш ва баҳрабардорӣ аз мактаби давлатдории Пешвои ҷовидмакоми тоҷикон аст.

Дар ин хуччати роҳнамо, мавкеъ ва манзалати инсон, маданият ва маърифати ў тавассути мактабу маориф – ҳамирмояи ҷаҳонӣ одамӣ дар шоҳроҳи андешаи миллӣ ва бунёди давлати миллӣ дар чойи аввал меистад.

Дар мамлакат шароити вожеӣ барои рушди маорифи миллӣ, асосан, омода шудааст. Аммо омили инсонӣ, масъулияти мудирият дар соҳаи мағқурасозӣ ҷавобгӯи талаботи замон нест. Натиҷаҳои фоҷеабори адами тафаккури миллӣ дар ҷаҳонбинии таъодди ҳангӯфти ҷаҳонӣ, пайвастани онҳо ба созмонҳои ифтиҳияти зиддимиллӣ камбуди ниҳоят ҷиддӣ дар муносибатҳои ҷамъиятии ҷомеаи тоҷик – оила, мактаб, донишгоҳ, корхонаҳо ва мухит зуҳур меёбад.

Кори Вазорати маориф, Вазорати фарҳанг, Кумитаи телевизион ва радио, Кумитаи ҷаҳонӣ, муассисаҳои марбути тадқикоти илмии Академияи миллии илмҳо, Маркази тадқикоти стратегӣ, Маркази исломшиносӣ, иттиҳодияҳои эҷодӣ, макомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ бояд ба шароити «**муబориза барои хаёт**» посухгӯ, баробарвазн ба вазъ буда, фаъолияти онон на ба хисботдихӣ, балки ба натиҷагарӣ равона гардад.

Мебояд таъсиррасонӣ ба ҷаҳонбинии насли наврас, ҷаҳонӣ, қишлоғи гуногуни аҳолӣ, на танҳо мувоғиқ ва мутаносиб ба таҳдиҳои душман, балки пурзӯртар аз он бошад.

Таълим ва тарбия – мӯътакидгардонӣ ба ҷаҳонбинии миллӣ, хештаншиносӣ ва

худшиносиии миллист. Вагарна сарфи бехудаи вакт аст.

Дар мачмуи ақидаҳои олам, ки миллатро ба истиқлол, вахдат, субот, оромӣ ва осудагӣ хидоят мекунанд ва рушди мамлакатро таъмин месозанд, идеяи давлати миллӣ, албатта, дар чойи аввал мебошад. Ин нуктаи хаётан муҳим дар таълимоти Пешвои миллат накши муайянкунандагӣ дорад.

Консепсияи давлати миллӣ – мачмуи ҷаҳонбинӣ ва амалҳои сиёсӣ, ҳукукӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ мебошад, ки дар асоси арзишҳои миллӣ – таъриҳӣ ва умунибашарӣ бунёд ёфтаанд. Ин таҷрибаи дар амал тасдикгардидаи миллатҳои пешкадами дунё, собиқаи, ҳадди ақал, ҷорсадсола дорад.

Ворид гаштан ба татбики консепсияи тарбияи ҷаҳонбинии миллӣ, худшиносӣ ва ҳештаниносии миллӣ аз муҳимтарин вазифаҳои ҷомеа, аз ҷумла, ҳодимони дин мебошад.

Дар ин раванд олимоне, ки ба навиштани китобҳои дарсӣ ҷалб карда мешаванд, бояд на танҳо донишманди соҳибтаҷриба, дар байнӣ ахли илм эътироғгардида, ҳамзамон бочасорат, ҳудогоҳ, ҳештанинос, ватанпараст, соҳибтакбири худшиносии миллат, рӯхбахш, вассофи руҳи тоҷикият, хирадситоӣ, масъул, афзояндаи гурӯр ва ифтиҳори миллӣ бошанд

Китоб дар ҳар шакле - назмӣ, насрӣ, илмӣ руҳ, тинат, сифати шаҳсият ва муарриғари табииати муаллиф аст. Аз дидгоҳи масъулиятшиносонаи Ҳочӣ Ҳусайнӣ Ҳатлонӣ (1868-1917), ки дар ҳакки Аблкосими Фирдавсӣ гуфтааст, нависандай китоб оғаридгори қаҳрамонҳо ва созандай руҳи инсонҳост:

Гар намезад сухан суханвари Тус,

Кучо будӣ Кайкубоду Кайковус?

Агар мардум, аъзои чомеа дар мукобили эҳсосот ва андешаҳои бегонапарастӣ,
хурофотзадагӣ хувияти миллӣ
о накунад, ба пайд
таърихи гузаштаи хеш, эътиқод
ва эҳтироми фавқулода нагузорад, маҳз бар
давлатдории миллӣ афзалият набахшад, окибат бозичаи дасти бегонагон хоҳад гашт.

Точикон дар тӯли таъриҳҳо зиёда аз 13 маротиба (Модҳо, Ҳахоманишиҳо, Портҳо, Кӯшониён, Сосониён, Ҳайтолиён, Тоҳириён, Сафориён, Сомониён, Гуриён, Куртҳои Ҳирот, Сарбадорҳо, Музаффариён)
давлатдорӣ кардаанд. Он дар маҷмуъ, беш аз 2236 солро дар бар мегирад. Шикасти ин салтанатҳои бузургу хурд бо ҳатои мардум, аъён ва ашрофи худи миллати мо сурат гирифтааст.
Иллати аслии сукути онҳоро ҷаҳолат ташкил медод.

Давлатдории охирони мо низ метавонист ба вартаи нестӣ ва ин дафъа ба садсолаҳои номаълум ба фано равад. Миллати точикро бори дигар ба гуломӣ қашад. Онро ҳам сабаб катъян ҷаҳолат мебуд.

Аммо бо талошҳои ҷоннисоронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат ин давлат баркарор ва пойдор шуд. Акнун даҳсолаи ҷоруми он оғоз ёфт. Донишу маърифат асоси пойдории давлати наин эълон гардид.

**Ҳамин тарик, ҷавҳари Паёми Пешвои миллат дар соҳаи маориф аз тарбияи инсонӣ ҳудогоҳ, соҳибхирад, эҳёкунандай фарҳанг ва ифтиҳори миллӣ, мардони пуркору нақуқор, муборизу ғидокори
Ватани мо – Точикистони азиз иборат аст.**

С. Ятимов, профессор

Бознашр аз мачаллаи «Илм ва чомеа», №1 (31), соли 2023